

PUHEENVUORO

INKERI ANTILA JA ELÄMÄNKOKOISEN OIKEUSHISTORIAN TUTKIMUKSEN MIELI

VTM Päivi Mäkelä¹

Historiaa tutkiva joutuu välistä miettimään työnsä tarkoitusta ja mielekkyyttä. Jos historiantutkimuksen perusteluista ajattelee perinteisintä, menneisyydestä ja varsinkin sen virheistä oppimista, vaikuttaako siltä, että ihmiskunta olisi ylipäättään jotakin historiastaan oppinut? Jos tähän perusteluun tukeutuisi, voisi homman siis lopettaa ihan saman tien.

Mutta josko historiantutkimuksen mieltä etsisikin toisaalta, ja toisenlaisesta mittakaavasta? Elämäkertanäkökulma on varsinkin kotimaisessa oikeushistoriantutkimuksessa vähän hyödynnetty mahdollisuus. Tutkimusgenreä kenties perusteellisimmin pohtinut yhdysvaltalainen Laura Kalman tuo esiin sen potentiaalit muun muassa oikeuden ja politiikan yhteenkietoutumisen tarkastelussa. Yhden ihmisen näköisen ja kokoisen muotin läpi tarkastelu voi laajentua paljon yksittäistä ihmistä suurempiin problematiikkoihin. Elämäkerrallisen tutkimuksen keskittyminen ”vain” yhteen ihmiseen onkin ajatuksena itse asiassa harhaanjohtava.

Kalman pitää elämäkertatutkimusten inspiroivimpana piirteenä kuitenkin niistä usein saatavaa kokemusta ja esimerkkiä siitä, ettei elämässä tarvitse olla olosuhteiden vanki. Elämäkerrat voivat kertoa, miten tulla omaksi itsekseen ja tehdä sitä mitä eniten haluaa, miten toteuttaa omia arvojaan – ja miten tehdä tuo kaikki haastavissa olosuhteissa. Ryhtyessäni tekemään osaelämäkertaa Inkeri Anttilasta (1916–2013) en tiennyt, kuinka paljon hänellä oli antaa esimerkkejä juuri näistä kysymyksistä.

Tunnettu Anttilan elämäntyön suorastaan voittokulkuna: ensimmäinen oikeustieteen naistohtori Suomessa (1946), ensimmäinen oikeustieteen naisprofessori Pohjoismaissa (1961), ensimmäinen nainen oikeusministerinä Suomessa (1975), ja ennen kaikkea aivan keskeinen henkilö ja katalysaattori rikosoikeustieteen kehittämisessä, kriminaalipolitiikan uudistamisessa ja alaa koskevan tiedon popularisoinnissa. Noita menestyksiä ja läpimurtoja oli kuitenkin kivetty joukolla vastoinkäymisiä, joista valtaosa sijoittui 1950-luvulle.

Kun väittelyn jälkeen työpaikkaa ei löytynyt yliopistolta, Anttila ja vankeinhoitoalan opetus päätyivät Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun. Tutustuminen vankeinhoitoon sisältäpäin sekä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun kautta tullut iso annos monitieteisyyttä ja uudenlaisia keskusteluyhteyksiä toimivat

1 VTM Päivi Mäkelä työskentelee tutkijana Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Hänen tutkimuksensa Kohti kriminaalipolitiikan uusia konteksteja. Inkeri Anttilan ammatillinen historia 1933–1964 julkaistiin marraskuussa 2016 Forum Juris -sarjan teoksessa Inkeri Anttila (1916–2013) – Rikosoikeuden uudistajan ammatillinen ura ja vaikutus (toim. Raimo Lahti).

erinomaisena ponnistuslautana rikosoikeustutkimuksen laventamiseen kriminologian suuntaan. Yliopistolle jääminen ei vastaavaa arvokasta kokemuspohjaa olisi tarjonnut.

Kun ikävien ja epäoikeudenmukaisten käänteiden jälkeen tie Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa nousi pystyyn, Anttila vahvisti omaa monipuolisen ja avarakatseisen oikeustieteilijän työnäkyään ja ammattitaitoaan yhteiskuntatieteiden opinnoilla. Samaa alleviivasivat kokemukset komiteoiden työskentelystä ja niiden saamasta vastakaiusta; toisinaan molemmat pohjattiin luvattoman huonosti tehtyyn tietoon (tai paremminkin: ”tietoon”).

Keskeytyksen jälkeen vankeinhoidon koulutus pystytettiin uudestaan, nyt oikeusministeriön alaisuuteen. Siellä Anttila sai taas sisältäpäin tuntumaa lainvalmistelun käytäntöön ja ylipäättään ministeriön toimintaan ja verkostoihin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Ilman pettymystä Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa tämä kokemus olisi jäänyt saamatta.

Inkeri Anttilasta tuli 1960-luvun alussa rikosoikeuden professori, mutta jo vuosia aikaisemmin ehdotetulle kriminologiselle tutkimusyksikölle ei paikkaa yliopistosta löytynyt. Innostusta hanketta kohtaan ei ollut liiaksi asti oikeusministeriössäkään, mutta kansainvälinen yhteistyö painoi asian puolesta: Suomen osallistuminen erityisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön alkoi näyttää kotikutoiselta ja epäorganisoidulta muihin maihin verrattuna. Tässäkin vastoinkäymisessä oli taas oma siunauksensa: Anttilalle uran varrella jo tutuksi tulleiden jarrumiesten ja latistajien vaikutus ei ylettynyt Kriminologiseen tutkimuslaitokseen, jonka toiminta oli alusta lähtien aktiivista, aikaansaapaa ja inspiroivaa.

Kuten sanottu, Anttila aktiivisesti ja sinnikkäästi käänsi vaikeudet parhain päin. Jos hän olisi lannistunut ja antanut periksi, myöhempiä hyvin tunnettuja onnistumisten ja etenemisten kausiakaan ei olisi tullut. Inkeri Anttilan ammatillisesta historiasta voikin ammentaa paitsi tietoa suomalaisen kriminaalipolitiikan ja rikosoikeustieteen historiasta, myös rohkeavaa esimerkkiä itse kunkin kohdalle osuvien vaikeuksien läpi menemiseen.

PANTATUT OSAKKEET APPORTTINA

Ella Hiltunen, Tetti Kunnas¹

Asiasanat:

osakeyhtiöoikeus, osakeanti, apportti, pantatut osakkeet, vahingonkorvaus

Keywords:

corporate law, share issue, contribution in kind, pledged shares, liability for damages

ABSTRACT

Pledged Shares as Contribution in Kind

According to the Finnish Limited Liability Companies Act (624/2006), it is possible to pay the subscription price of shares with other assets instead of cash (contribution in kind). The property used as contribution in kind may be pledged, which means that the property has been used as a security of a debt in a traditional way. This article discusses issues that should be taken into account when using pledged shares as contribution in kind in a limited liability company in Finland.

In the Limited Liability Companies Act, there are exact provisions on how contribution in kind can be used as a payment for shares. The purpose of the detailed regulation is to ensure that the assets used as contribution in kind have the financial value to the company that is, at the time of conveyance, equal to the subscription price, and that the balance sheet information gives a true and fair view of the financial position of the company. This way, the interest groups of the company can be protected.

When pledged shares of another company are used as contribution in kind, the influence of the pledge to the financial value of the shares should be taken into account. If the pledged shares are not correctly valued or the provisions of the share issue procedure of the Limited Liabilities Act are not followed, the persons in charge in the company and the company's auditors can become responsible for the damage caused for the company or its interest groups. Despite the possibly severe consequences, the question of how to use pledged shares as contribution in kind has been discussed in the Finnish legal literature only to a lesser extent.

1 Ella Hiltunen (LL.B.) is an LL.M. student at the University of Helsinki and M.Sc. student (Economics and Business Administration) at Hanken School of Economics. Tetti Kunnas (LL.B.) is an LL.M. student at the University of Helsinki and M.Sc. student (Economics and Business Administration) at Hanken School of Economics. The authors participated together with Katariina Järvi in the National Moot Court Competition of ELSA Finland in 2015-2016.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto
2. Apporttiomaisuutena käytettävien pantattujen osakkeiden arvostaminen
 - 2.1 Yleiset periaatteet pantattujen osakkeiden arvostamisessa
 - 2.2 Ylivakuusarvo pantattujen osakkeiden arvostamisessa
 - 2.3 Arvostamismenetelmät pantattujen osakkeiden arvostamisessa
 - 2.4 Pantattujen osakkeiden oikean arvostamisen varmistavat menettelysäännökset
 - 2.5 Yksityiskohtaisen apporttisääntelyn tarkoitus
3. Merkitsijöiden maksuvelvollisuus ja vastuutahojen vahingonkorvausvastuu käytettäessä pantattuja osakkeita virheellisesti apporttina
 - 3.1 Ketkä voivat joutua maksuvelvollisiksi pantattujen osakkeiden virheellisestä käytöstä apporttina?
 - 3.2 Normin suojatarkoitusta koskevan opin vaikutus vahingonkorvausvastuun arviointiin
4. Johtopäätökset

Lähteet

I. JOHDANTO

Osakeyhtiön osakkeiden merkintähinta maksetaan lähtökohtaisesti rahalla. Aina osakkeiden merkintähinnan maksua ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista maksaa rahalla. Osakeyhtiölaki (624/2006, jäljempänä "OYL") sallii osakkeiden merkintähinnan maksamisen myös muulla omaisuudella eli apportilla. Apporttina voidaan käyttää periaatteessa mitä vain omaisuutta, jolla on taseeseen merkittävässä olevaa taloudellista arvoa. Apporttiomaisuudeksi kelpaa siis niin kiinteä kuin irtainkin omaisuus. Käytännön esimerkkeinä apporttiomaisuudesta voidaan mainita esimerkiksi kiinteistöt, toisen yhtiön osakkeet sekä yhtiön liiketoimintakäyttöön soveltuvat koneet ja laitteet. Lisäksi liiketoimintakokonaisuuden luovuttaminen on tyypillinen apporttimaksutilanne. Apporttina ei voida kuitenkaan OYL:n mukaan käyttää sitoumusta työn tai palvelun suorittamiseen.

Apporttiomaisuudella maksamisesta on OYL 2:6:ssa ja 9:12:ssa yksityiskohtaiset säännökset.¹ Säännösten tarkoituksena on turvata se, että yhtiölle merkintämaksuna tulevalle apporttiomaisuudella on omaisuuden luovutushetkellä vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiön kannalta. Apporttiomaisuuden arvon on siis vastattava vähintään sitä rahamäärää, jonka suuruisena se merkitään yhtiön kirjanpitoon osakkeen merkintämaksuna.

Apporttisääntelyn yksityiskohtaisuuden taustalla on muiden kuin apporttiomaisuudella maksavien osakkeenomistajien suojaaminen, osakeyhtiölain velkojien suojaajärjestelmä, pääoman pysyvyyden periaate ja nimellisarvoiseen pääomajärjestelmään liittyvä alikurssikielto (ks. OYL 3:5.3).² Sääntelyn tavoitteena on yhtiön intressitahojen suojaamiseksi varmistaa, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta tilanteesta.³

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että apporttina voidaan käyttää pantattua omaisuutta, mutta panttauksen merkitys on otettava huomioon arvioitaessa sitä, mikä on apportin arvo. Pantatun omaisuuden käyttäminen apporttina on mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa pantatun omaisuuden arvo on selvästi suurempi kuin sen velan, jonka suorittamisen varmistamiseksi omaisuus on pantattu (ylivakuustilanne). Käytettäessä pantattua omaisuutta apporttina on arvioitava, mikä on pantatun omaisuuden arvo apporttiomaisuutena, jos pantattu omaisuus jouduttaisiin käyttämään niiden velvoitteiden suorittamiseen, joiden suorittamisen vakuudeksi panttaus on tehty.⁴

1 OYL 2:6 koskee merkintähinnan maksamista apporttiomaisuudella yhtiön perustamisen yhteydessä ja OYL 9:12 muutoin osakeannissa.

2 Mähönen - Villa 2014, s. 313.

3 Immonen et al. 2014, s. 36.

4 HE 109/2005, s. 48, jossa mainitaan pantattuun omaisuuteen sisältyvän ylivakuusarvon käyttäminen apporttina. Vastaavasti todetaan muun muassa teoksissa Mähönen - Villa 2014, s. 326, sekä Immonen et al. 2014, s. 44 ja 46.

Kirjoituksessa keskityimme kysymykseen siitä, miten pantattuja osakkeita voidaan käyttää apporttina ja mitä virheellisesti toteutetusta apporttijärjestelystä voi seurata. Emme käsittele muulla tavoin vakuutena kuin perinteisesti panttina olevien osakkeiden käyttämistä apporttina. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ei ole juuri tutkittu oikeudellisia kysymyksiä, jotka liittyvät pantattujen osakkeiden käyttämiseen apporttina sekä mahdolliseen virheellisestä apporttimenettelystä johtuvaan vahingonkorvausvastuuseen. Tämän kirjoituksen tutkimuskysymyksenä onkin selvittää, miten apporttiomaisuutena käytettävät pantatut osakkeet tulisi arvostaa, mitä asioita apporttimenettelyssä tulisi tällöin ottaa huomioon sekä miten mahdollisesta virheellisestä apporttijärjestelystä vastuussa olevien vahingonkorvausvastuu määräytyy. Käsittelemme myös sitä, keitä apporttisääntely suojaa, koska sillä on keskeinen merkitys apporttisääntelyn ymmärtämisessä sekä sen ratkaisemisessa, mille tahoille virheellisestä apporttimenettelystä voidaan katsoa aiheutuvan vahinkoa. Kokoamme myös johtopäätöksien muotoon keskeisimmät seikat, jotka tulisi ottaa huomioon käytettäessä pantattuna olevaa omaisuutta apporttina. Käsittelemme kirjoituksessamme OYL 9 luvun mukaista osakeanttilannetta, mutta muotovaatimukset ovat sisällöltään pitkälti samat käytettäessä apporttiomaisuutta OYL 2 luvun mukaisessa tilanteessa eli yhtiön perustamisen yhteydessä.⁵

Käsittelyjärjestyksemme on seuraava: ensiksi käsittelemme apporttiomaisuutena käytettävien pantattujen osakkeiden arvostamiseen liittyviä erityiskysymyksiä, eli esimerkiksi pantattujen osakkeiden ylivakuusarvon määrittämistä, osakkeiden arvostamismenetelmiä, osakkeiden oikean arvostamisen varmistavia menettelysäännöksiä ja apporttisääntelyn taustalla olevia tarkoituksia. Sen jälkeen siirrymme tutkimaan sitä, mitkä tahot voivat joutua maksuvelvollisiksi, jos apporttimenettelyssä ei ole noudatettu OYL:n säännöksiä. Tässä yhteydessä tarkastelemme osakkeiden merkitsijöiden maksuvelvollisuutta sekä vastaanottajayhtiön johdon, tilintarkastajan ja mahdollisen neuvonantajana toimineen henkilön vahingonkorvausvastuuta. Lopuksi kokoamme yhteen johtopäätöksemme siitä, mitä asioita tulisi ottaa huomioon käytettäessä pantattuna olevia osakkeita apporttina ja ketkä voivat joutua vahingonkorvausvastuuseen, jos apporttijärjestely on toteutettu virheellisesti.

Tutkimuskysymys muotoutui, kun osallistuimme ELSA Finlandin oikeustapauskilpailuun. Käytämmekin parissa kohtaa kilpailutapausta esimerkkinä havainnollistaaksemme käsiteltävänä olevia kysymyksiä. Kilpailutapauksessa oli kyse siitä, oliko toisen yhtiön pantatuilla osakkeilla ylivakuusarvoa, jota voisi käyttää apporttiomaisuutena. Jos ylivakuusarvoa ei ollut, arvioitavaksi tuli voidaanko osakkeiden merkitsijät velvoittaa maksamaan puuttuva määrä merkintähinnasta yhtiölle. Toissijaisesti tuli arvioitavaksi, voisivatko apporttijärjestelystä vastuussa olevat hallituksen jäsenet, tilintarkastaja tai oikeudellista apua antanut konsultti joutua maksamaan vahingonkorvausta yhtiölle virheellisestä apporttijärjestelystä aiheutuneesta vahingosta.

5 Ks. Mähönen – Villa 2014, s. 313.

2. APPORTTIOMAISUUTENA KÄYTETTÄVIEN PANTATTUJEN OSAKKEIDEN ARVOSTAMINEN

2.1 Yleiset periaatteet pantattujen osakkeiden arvostamisessa

Kun osakkeen merkintähinta maksetaan rahan sijasta kokonaan tai osittain muulla omaisuudella kuin rahalla, omaisuudella on luovutushetkellä OYL 9:12.1:n 1 virkkeen mukaan oltava vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Omaisuudella on siis oltava yhtiön kannalta vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo. Arvo voi olla suurempi kuin osakkeiden merkintämaksu, jolloin merkintämaksun ylittävä osa voidaan merkitä yhtiön velaksi, osakepääomasijoitukseksi tai sijoitukseksi sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon.⁶

Apporttina voidaan käyttää vain sellaista omaisuutta, jolla on yhtiön kannalta taloudellista arvoa. Taloudellisen arvon määrittämistä ei tarkenneta OYL:ssä mitenkään, mutta yleisesti ottaen taloudellisella arvolla tarkoitetaan arvoa, joka on merkittävässä varallisuudeksi yhtiön taseen vastaavaa-puolelle.⁷

Apporttiomaisuuden arvon on vastattava osakkeiden merkintähintaa luovutushetkellä: arvon määrittämisen ratkaisee siis luovutushetki, eikä luovutuksen jälkeen tapahtuvia arvonmuutoksia voida ottaa huomioon.⁸ Lisäksi omaisuuden arvostamisessa ratkaisevaa on nimenomaan arvo yhtiön eikä esimerkiksi apporttiomaisuutta tarjoavan osakkeen merkitsijän näkökulmasta.⁹ Olennaista apporttiomaisuuden arvioinnissa on apporttiomaisuuden arvo yhtiön itsensä ja sen varsinaisen liiketoiminnan kannalta.¹⁰

2.2 Ylivakuusarvo pantattujen osakkeiden arvostamisessa

OYL:n esitöissä, oikeuskäytännössä (KKO 2001:36) ja oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että apporttina voitaisiin käyttää pantattua omaisuutta, mutta panttauksen merkitys olisi otettava huomioon arvioitaessa sitä, mikä on apportin arvo. Pantattua omaisuutta voidaankin käyttää apporttina, jos omaisuudella on niin sanottua ylivakuusarvoa eli pantatun omaisuuden arvo on selvästi suurempi kuin sen velan, jonka suorittamisen varmistamiseksi omaisuus on pantattu. Tällaisessa tilanteessa on arvioitava, mikä arvo pantatulla omaisuudella on apporttiomaisuutena, jos pantattu omaisuus joudutaan realisoimaan.¹¹

6 Immonen et al. 2014, s. 36–37 sekä Mähönen – Villa 2014, s. 314.

7 Mähönen – Villa 2014, s. 315. Ks myös Kyläkallio et al. 2012b, s. 97–98.

8 Mähönen – Villa 2014, s. 314.

9 Ibid s. 313 ja 315.

10 Horsmanheimo – Steiner 2009, s. 415; Mähönen – Villa 2010, s. 47; Kyläkallio et al. 2012a, s. 82–83; Mähönen – Villa 2014, s. 315; sekä Immonen et al. 2014, s. 39 ja s. 45.

11 HE 109/2005, s. 48; KKO 2001:36; Mähönen – Villa 2014, s. 315 ja s. 326 sekä Immonen et al. 2014, s. 44 ja 46.

Esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2001:36 on katsottu, että apportin arvo tulee arvioida panttauksista vapaana.¹² KKO on kyseisessä ratkaisussa katsonut apporttiomaisuuden arvon olevan lähes olematon tilanteessa, jossa kyseinen omaisuus on ollut pantattuna koko arvostaan. KKO:n ratkaisun mukaan osakkeiden on siirryttävä yhtiölle lopullisesti ja siten, etteivät mitkään sivullisen oikeudet saata tosiasiallisesti mitätöidä tai olennaisesti heikentää niiden arvoa, jotta apporttiomaisuudeksi tarjottujen osakkeiden käypää arvoa vastaava panos siirtyisi vastaanottavalle yhtiölle. Mikäli näin ei tapahdu, aiheutuu yhtiölle oman pääoman puuttumisesta vahinkoa, jonka korvaamisesta vastuuseen voivat joutua esimerkiksi osakeyhtiön hallituksen jäsenet.

Lisäksi käytettäessä pantattuja osakkeita apporttina on otettava huomioon riski pantin realisoinnista. Ratkaisussa KKO 2001:36 pantattujen osakkeiden apporttina käyttämisen virheellisyyttä korosti se, että oli ollut olennainen riski siitä, että osakkeet tullaan käyttämään yhtiön aiemmin syntyneiden velkojen takaisinmaksuun.

OYL:n esitöiden mukaan käytettäessä pantattuun omaisuuteen liittyvää ylivakuutta apporttina on muistettava turvata apporttiomaisuutta saaneen yhtiön asema suhteessa apporttiomaisuudella maksavan henkilön muihin velkojiin. Tämä tapahtuu hallituksen esityksen mukaan pantinhaltijalle toimitettavalla siirtoilmoituksella. Maksu katsotaan suoritetuksi vasta, kun siirtoilmoitus on toimitettu. Pantinhaltijalle toimitettavan siirtoilmoituksen kautta apporttiomaisuutta vastaanottava yhtiö saa hallituksen esityksen mukaan suojan muun muassa apporttiomaisuudella maksavan muita velkoja vastaan.¹³

2.3 Arvostamismenetelmät pantattujen osakkeiden arvostamisessa

Eryisesti apporttina käytettävien osakkeiden arvostaminen on herättänyt oikeuskirjallisuudessa keskustelua ratkaisun KKO 2001:36 myötä. Osakkeen käyvän hinnan määrittämisestä ei ole OYL:ssa, sen esitöissä eikä oikeuskirjallisuudessa esitetty yhtä ainoaa oikeaa tapaa, eikä siksi käyvän arvon määrittäminen ole yksiselitteinen asia.¹⁴ Eryisesti noteeraamattomissa yhtiöissä osakkeiden arvostaminen on hankalaa, ja kilpailutapauksessamme oli kyse juurikin noteeraamattomasta yhtiöstä.¹⁵ Kirjallisuudessa on esitetty, että apporttiomaisuutena käytettävien osakkeiden arvostamisessa voidaan käyttää yleisesti tunnettuja omaisuuden arvostamismenetelmiä. On esitetty kolme mahdollista arvostusmenetelmää, joilla apporttiomaisuutena käytettävän osakkeen käypä arvo voidaan määrittää:

12 Huomaa, että kyseessä on vanhan osakeyhtiölain 734/1978 aikana annettu ratkaisu. Mainitut ratkaisuohjeet ovat kuitenkin edelleen relevantteja, sillä apporttisääntelyä ei ole vuoden 2006 osakeyhtiölaissa muutettu ratkaisuohjeisiin vaikuttavalla tavalla.

13 HE 109/2005, s. 48. Ks. myös Kyläkallio et al. 2012a, s. 85.

14 Pönkä 2015, s. 254.

15 Savolainen 2016, s. 2.

a. Osakkeen nettosubstanssiarvostus, joka perustuu yhtiön osakekohtaisen nettovarallisuuden määrittämiseen. Tässä menetelmässä lasketaan yhtiön nettosubstanssi vähentämällä yhtiön varoista yhtiön velat, ja saatu nettosubstanssi jaetaan osakkeiden lukumäärällä.¹⁶

b. Osakkeen tuottoperusteinen arvostus, joka perustuu osakkeen tulevaisuuden tuotto-odotuksiin, kuten osakkeelle jaettavissa olevaan osinkoon, yhtiön osakekohtaiseen voittoon ja arvioihin näiden erien kehityksestä.

c. Markkinahintainen arvostus, joka perustuu puolestaan julkisten markkinoiden hintanoteerauksiin. Tässä arvostustavassa käytetään yleensä pidemmän aikavälin hintakeskiarvoa.¹⁷

Kaikkiin menetelmiin liittyy muuttuvia tekijöitä, joita voi olla vaikea arvioida, ja eri arvostustavoilla voidaan päätyä hyvinkin erilaisiin lopputuloksiin. Arvostamisessa tulisikin käyttää kokonaisharkintaa, sillä yksikään arviointimenetelmä ei tuota absoluuttisesti oikeaa tulosta.¹⁸

Apporttiomaisuutena käytettävien osakkeiden arvostamiseen voidaan saada tukea OYL 18:7:n mukaisesta osakkeiden käyvän arvon määrittämisestä. Näissä tapauksissa markkinahintaa pidetään varsin yksimielisesti ensisijaisena menetelmänä käyvän arvon määrittämisessä.¹⁹ Noteeraamattoman yhtiön ollessa kyseessä tulee kuitenkin pohdittavaksi, missä määrin markkinahinnan voidaan katsoa luotettavasti muodostuneen, kun noteeraamattoman yhtiön osakkeilla ei tyypillisesti käydä sellaista kauppaa, jossa markkinahinta voisi muodostua.²⁰ Jos markkinahintaa ei voida pitää luotettavana arviona yhtiön osakkeiden käyvästä arvosta, tulee arvo oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaan määrittää tuotto- tai substanssiarvomenetelmällä.²¹ OYL 18:7:ään liittyvässä välimieskäytännössä tuottoarvomenetelmää ei ole käytetty paljon ehkä siitä syystä, ettei sitä ole pidetty luotettavana. Toisaalta substanssiarvonkin katsotaan vain poikkeuksellisissa tapauksissa antavan luotettavan kuvan osakkeiden käyvästä arvosta, joten tuottoarvomenetelmä lienee monessa tilanteessa sopivin menetelmä osakkeiden käyvän arvon määrittämiseen, jos markkinahintaa ei voida luotettavalla tavalla määrittää.²²

16 Substanssiarvosta käytetään myös nimityksiä "teurastusarvo" ja "likvidaatioarvo". Ks. substanssiarvostuksesta lisää Pönkä 2015, s. 260–261.

17 Villa, 2001, s. 898–899; Mähönen – Villa 2014, s. 295 ja 316 sekä Immonen et al. 2014, s. 43–46 ja s. 47. Ks. Myös Kyläkallio et al. 2012a, s. 83. Ks. myös Savolainen 2014b, jossa käsitellään yksityiskohtaisesti eri arvostusmenetelmien käyttöä.

18 Villa, 2001, s. 898–899; Mähönen – Villa 2014, s. 295 ja 316 sekä Immonen et al. 2014, s. 43–46 ja s. 47.

19 HE 109/2005, s. 173; Pönkä 2015, s. 257–259 ja Savolainen 2016, s. 2.

20 Savolainen 2016, s. 2. Ks. edellytyksistä sille, milloin markkinahinnan voidaan katsoa luotettavasti muodostuneen Savolainen 2016, s. 30.

21 Ibid s. 8.

22 Ibid s. 2–3.

OYL 9:12.1:n mukaan apporttiomaisuudella on oltava merkintähintaa vastaava arvo omaisuuden luovutushetkellä. Tulevaisuudessa tapahtuvia arvonmuutoksia ei siis voida ottaa huomioon. Toisaalta apporttiomaisuuden käypä arvo voidaan edellä esitetysti perustaa edellä mainittuun tuottooperusteiseen arvostusmenetelmään, joka perustuu osakkeen tulevaisuuden tuotto-odotuksiin. Tuottoarvo kuvaa myös osakkeiden arvoa omaisuutta saavan yhtiön kannalta, kuten OYL 9:12.1:ssä edellytetään. Savolaisen mukaan tuottoarvoa ei pitäisi jättää käyttämättä käyvän hinnan määrittämisessä vain sen vuoksi, että tuottoarvomenetelmään liittyy harkinnanvaraisia tekijöitä ja sitä kautta epävarmuutta. Hänen mukaansa epävarmuutta voidaan hallita tuomalla esille laskelman perustana olevat oletukset ja epävarmat seikat sekä perustelemalla tehdyt valinnat huolellisesti.²³

Edellä esitetyn kaltainen tuottoarvostusmenetelmään perustuva osakkeiden arvostaminen on mielestämme mahdollinen, mutta tuottoarvostusmenetelmän käytössä tulisi olla apporttimaksutilanteissa varovainen. Kuten edellä on todettu, apporttiomaisuuden arvostamisen tulisi olla kokonaisharkintaa, joka perustuu eri menetelmien antamiin arvostusratkaisuihin. Jos esimerkiksi nettosubstanssiarvo ja markkinahinta poikkeavat tuottoarvoon perustuvasta arvosta merkittävästi, tulisi mielestämme erityisen kriittisesti arvioida sitä, voidaanko tuottoarvoa pitää luotettavana arviona apporttina luovutettavien osakkeiden arvosta.

Tuottoarvomenetelmän käytössä arvostamista ei tulisi mielestämme perustaa tulevaisuuden epävarmoihin tapahtumiin apporttimaksutilanteissa, vaan apporttiomaisuuden yhtiölle tuottaman kassavirran tulisi apporttiomaisuuden luovutushetkellä olla kohtalaisen varma. Muuten apporttiomaisuuden arvostamisessa saatettaisiin päätyä jopa mielivaltaisiin arvostusratkaisuihin ja sitä kautta muiden kuin osakeantiin osallistuvien osakkeenomistajien ja velkojien etujen loukkaamiseen. Toisaalta muut arvostusmenetelmät voivat myös johtaa mielivaltaisiin ratkaisuihin, sillä niissä ei lähtökohtaisesti oteta sitäkään vähää huomioon OYL 9:12.1:n vaatimusta apporttiomaisuuden taloudellisesta arvosta juuri apporttiomaisuutta saavan yhtiön kannalta.

2.4 Pantattujen osakkeiden oikean arvostamisen varmistavat menettelysäännökset

OYL:ssä on tarkat menettelysäännökset siitä, miten tulee toimia käytettäessä apporttiomaisuutta osakkeiden merkintähinnan maksuun. Sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että apporttiomaisuuden arvostamisessa on toimittu oikein ja yhtiö saa sille kuuluvan merkintähintamaksun.²⁴

OYL 9:12.2 sisältää vaatimukset osakeantipäätöksen sisällöstä, kun osakkeiden maksussa käytetään apporttia. Momentin mukaan osakeantipäätöksessä on mainittava merkintähinnan maksamisesta apporttiomaisuudella. Lisäksi päätöksessä tulee olla apporttiselvitys, jossa

23 Savolainen 2016, s. 31.

24 Ks. apporttiselvityksestä Mähönen – Villa 2014, s. 315.

yksilöidään apporttiomaisuus ja sillä suoritettava maksu sekä selvitetään omaisuuden arvostamiseen vaikuttavat seikat ja omaisuuden arvostamisessa noudatetut menetelmät.²⁵

Oikeuskirjallisuudessa ei ole liiemmin käsitelty apporttiselvityksen tarkempaa sisältöä tilanteessa, jossa apporttiomaisuus on pantattuna. Näin ollen on syytä koota tähän, mitä asioita kyseisessä tilanteessa apporttiselvityksen tulisi sisältää, jotta OYL 9:12.2:n edellytykset täyttyvät. Näkemyksemme on, että käytettäessä pantattuja osakkeita apporttina tulisi apporttiselvityksessä yksilöidä seuraavat seikat:

1. Apporttiomaisuuden yksilöiminen: Tulisi mainita omaisuuden laji eli se, että apporttina käytetään osakkeita. Lisäksi tulisi mainita se, minkä yhtiön osakkeita apporttiomaisuutena luovutettavat osakkeet ovat ja kuinka suuresta määrästä osakkeita on kyse.
2. Apporttiomaisuudella suoritettavan maksun yksilöiminen: Apporttiselvityksessä tulisi yksilöidä apporttiomaisuudella suoritettava maksu eli käytännössä se, minkä osakkeiden ja kuinka monen osakkeen merkintähinta apporttiomaisuutena luovutettavilla osakkeilla maksetaan. Myös se tulisi mainita, jos apporttiomaisuudella maksetaan vain osa osakkeiden merkintähinnasta.
3. Omaisuuden arvostamiseen vaikuttavien seikkojen mainitseminen: Kaikki osakkeiden arvostamiseen vaikuttavat seikat tulisi mainita eli ainakin, miten panttaus vaikuttaa apporttina luovutettavien osakkeiden arvoon.
4. Omaisuuden arvostamisessa noudatetut menetelmät: Lisäksi tulisi mainita, mitä menetelmiä osakkeiden arvostamisessa on käytetty ottaen huomioon tarve määrittää apporttiomaisuuden taloudellinen arvo omaisuutta saavan yhtiön toiminnan kannalta.²⁶ Näin yhtiön intressitahot, esimerkiksi sijoittajat, voivat läpinäkyvästi arvioida sijoituksensa arvoa.²⁷

Lisäksi apporttijärjestelyä koskevia menettelysäännöksiä on uusien osakkeiden rekisteröimistä koskevassa OYL 9:14:ssa. OYL 9:14.1:n mukaan osakkeet voidaan ilmoittaa rekisteröitäviksi vasta, kun ne on täysin maksettu. Osakkeiden maksun ollessa puutteellinen apporttiomaisuuden panttauksen vuoksi toimitaan siis OYL:n vastaisesti ja hallitus tai toimitusjohtaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen, jos osakkeet ilmoitetaan rekisteröitäviksi. Hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan vastuuta apporttijärjestelyissä korostaa OYL 9:14.2:n vaatimus hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan vakuutuksesta: rekisteri-ilmoitukseen on liitettävä yhtiön hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan vakuutus siitä, että osakkeiden antamisessa on noudatettu OYL:n säännöksiä.

25 Ks. osakeantipäätöksen sisällöstä Kyläkallio et al. 2012b, s. 98–100.

26 Ks. Immonen et al. 2014, s. 45 sekä Kyläkallio et al. 2012b, s. 97. Arvostusmenetelmistä katso edellä jakso 2.3.

27 Mähönen – Villa 2014, s. 316.

Lisäksi osakkeiden rekisteröimiseksi tarvitaan yhtiön tilintarkastajien todistus siitä, että OYL:n säännöksiä osakkeiden maksamisesta on noudatettu sekä tilintarkastajan lausunto apporttiselvityksestä ja siitä, oliko omaisuudella vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle.²⁸ Tilintarkastajan on lausunnossaan otettava itsenäisesti kantaa siihen, oliko apporttiomaisuudella vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Lausunnon tarkoituksena on varmistaa, että apporttiomaisuuden taloudellinen arvo on vähintään merkintähinnan suuruinen.²⁹

2.5 Yksityiskohtaisen apporttisääntelyn tarkoitus

Apporttisääntelyn tarkoituksena on suojata velkojia ja niitä osakkeenomistajia, jotka eivät ole osallisia osakkeiden merkitsemiseen apporttiomaisuudella sekä edistää pääoman pysyvyyttä osakeyhtiössä.³⁰ Osakkeiden maksaminen apporttiomaisuudella voi vaarantaa ensinnäkin velkojien asemaa, jos apporttiomaisuudella ei ole maksua vastaavaa taloudellista arvoa yhtiölle. Tällöin taseeseen on merkittynä eriä, jotka eivät tosiasiaassa ole tulleet yhtiön omistukseen, ja velkojat saavat väärän kuvan yhtiön vakavaraisuudesta. Velkojilla ei tällaisessa tapauksessa ole oikeaa kuvaa siitä, miten yhtiö voi selviytyä tulevaisuudessa sitoumuksistaan ja velvoitteistaan.³¹ Toisaalta taseesta on ylipäänsä vaikea tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä yhtiön maksuvalmiudesta tulevaisuudessa.

Lisäksi apporttiomaisuuden taloudellisen arvon puutteellisuus voi asettaa osakeyhtiön osakkeenomistajat toistensa kanssa eriarvoiseen asemaan. Kun osakeannissa joku vanhoista osakkeenomistajista ei osallistu osakeantiin, tapahtuu hänen omistuksessaan diluutio eli osakeantiin osallistumattoman osakkeenomistajan omistus laimentuu. Jos apporttiomaisuudella ei ole maksua vastaavaa taloudellista arvoa yhtiölle, osakeannissa osakkeita merkinnyt henkilö ei maksa osakkeista sitä hintaa, joka hänen olisi kuulunut osakeantiin osallistumattomien osakkeenomistajien käsityksen mukaan maksaa. Näin osakeantiin osallistuvat ja osallistumattomat osakkeenomistajat ovat eriarvoisessa asemassa. Osakeantiin osallistuneet henkilöt kasvattavat nimittäin osakeomistustaan ja samalla vanhojen osakkeenomistajien omistusosuus pienenee ilman, että uusia osakkeita merkitsevät henkilöt joutuisivat maksamaan osakkeen merkintähintaa kokonaisuudessaan. Tilanteessa voidaan katsoa tulevan kyseeseen osittainen maksuton suunnattu osakeanti, jossa ei ole noudatettu OYL 9:4.1:n vaatimusta erityisen painavasta taloudellisesta syystä.

28 Mähönen – Villa 2014, s. 316. Tilintarkastajan lausunto tarvitaan aina apporttiomaisuudella maksettaessa riippumatta siitä, onko yhtiössä OYL:n tai yhtiöjärjestyksen mukaan valittava tilintarkastaja.

29 Ibid. OYL 9:14:3:n mukainen hallituksen vakuutus ja tilintarkastajan todistus koskevat vain osakeannissa annettavia uusia osakkeita. Myös OYL 9:14.4:n mukainen tilintarkastajan lausunto koskee vain osakeannissa annettavia uusia osakkeita.

30 Mähönen – Villa 2014, s. 341.

31 Ibid, s. 55 ja s. 313.

Oma kysymyksensä on se, missä määrin apporttisääntelyn voidaan katsoa suojaavaan yhtiötä itseään. Vaikka apporttiomaisuudella ei olisi merkintähintaa vastaavaa taloudellista arvoa, ei yhtiö kuitenkaan periaatteessa menetä mitään varallisuuspitoista etuutta, joka sillä olisi ollut tai jonka se olisi saanut, jos apporttijärjestelyä ei olisi toteutettu.³² Myös OYL:n esitöiden mukaan apporttisääntelyn tarkoituksena on suojata nimenomaan osakkeenomistajia ja velkojia turvaamalla täysi maksu osakkeesta yhtiölle, eikä yhtiötä itseään ole siis mainittu suojattavana tahona.³³ Jaksossa 3.2 pohdimme tarkemmin kysymystä siitä, voiko yhtiön itsensä edes katsoa kärsineen apporttijärjestelystä vahinkoa, jota se voisi vaatia korvattavaksi.

3. MERKITSIJÖIDEN MAKSUVELVOLLISUUS JA VASTUUTAHOJEN VAHINGONKORVAUSVASTUU KÄYTETTÄESSÄ PANTATTUJA OSAKKEITA VIRHEELLISESTI APPORTTINA

3.1 Ketkä voivat joutua maksuvelvollisiksi pantattujen osakkeiden virheellisesti käytöstä apporttina?

Jos pantattujen osakkeiden arvo ei ole vastannut osakkeiden merkintähintaa tai menettelysäännöksiä ei ole muuten noudatettu, voivat useat eri tahot joutua maksuvelvollisiksi. Näitä tahoja voivat olla ensinnäkin osakkeiden merkitsijät, jotka voivat joutua jälkikäteen suorittamaan merkintämaksusta puuttuvan osan rahassa. Maksuvelvollisiksi voivat joutua myös apporttijärjestelystä vastanneet vastaanottajayhtiön hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, tilintarkastaja tai apporttijärjestelyssä neuvonantajana toiminut oikeudellinen asiantuntija.

Mitä tulee merkitsijöiden maksuvelvollisuuteen, merkitsijällä on velvollisuus maksaa puuttuva määrä rahassa, jos OYL 9:12.2:n säännöksiä osakeantipäätöksen ja apporttiselvityksen sisällöstä ei ole noudatettu. Välttääkseen maksuvelvollisuuden merkitsijän on näytettävä, että omaisuudella oli maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Jos ei pystytä osoittamaan, että apporttiomaisuudella olisi ollut maksua vastaava taloudellinen arvo, on merkitsijän maksettava puuttuva määrä yhtiölle rahassa.³⁴

On tärkeää kuitenkin huomata, että jos apporttimenettelyssä on noudatettu OYL 9:12.2:ssa säädettyjä menettelysäännöksiä osakeantipäätöksen ja apporttiselvityksen sisällöstä, ei merkitsijällä OYL 9:12.2:n sanamuodon mukaan voisi olla maksuvelvollisuutta. On mielenkiintoinen kysymys, voiko näin todellakin olla. Maksuvelvollisuutta ei olisi siis tällöin edes tilanteessa, jossa omaisuus ei ole vastannut osakkeen merkintämaksua, jos osakeantipäätös ja apporttiselvitys on toteutettu OYL 9:12.2:n edellytysten mukaan. Näin esimerkiksi Mähönen ja Villa ovat todenneet.³⁵ Lisäksi tällaista

32 Samoin on todennut Glantz 2001, s. 1319–1321.

33 Ks. HE 109/2005, s. 28.

34 Ks. osakkeiden merkitsijöiden velvoitteista ja todistustaakasta Kyläkallio et al. 2012b, s. 101.

35 Mähönen – Villa 2014, s. 315.

kantaa tukee se, että myös OYL 9:14.4:n sanamuoto viittaa siihen, että apporttiamaisuuden arvo olisi erillään apporttiselvityksen muodollisista vaatimuksista: tilintarkastajan on otettava kantaa sekä apporttiselvityksen muodolliseen sisältöön että apporttiamaisuuden arvoon.

Kirjoittajat ovat sitä mieltä, että tällainen OYL 9:12.2:n mukainen tulkinta olisi perusteltu paitsi säännöksen suoran sanamuodon perusteella, myös siksi, että monissa tilanteissa voitaisiin päätyä merkitsijöiden kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin, jos heiltä voisi vaatia merkintähinnan maksua apporttiselvityksen laatijoiden tekemän arvostusratkaisun perusteella. Tosin tämä näkemys on mahdollista kyseenalaistaa siitä näkökulmasta, että merkitsijöiltäkin voitaneen vaatia jonkintasoista omaa arviointia. OYL 9:12.2:n soveltamisedellytykset saattaisivat tällä tavoin tulkittuna olla myös kohtuuttoman tiukat.

OYL:n esitöissä mainitaan kuitenkin, että ”merkitsijä voi olla yleisten velvoiteoikeudellisten sääntöjen nojalla velvollinen suorittamaan puuttuvan määrän yhtiölle”.³⁶ Mikäli tilanne voisi OYL:n normien lisäksi tulla arvioiduksi yleisten velvoiteoikeudellisten sääntöjen nojalla, voisivat sovellettaviksi tulla kauppalain (355/1987) mukaiset kaupan virhettä koskevat säännökset.³⁷ Kantamme on kuitenkin se, että kyseessä on enemmän toteamus siitä, että puutteellisesti suoritettun merkintähinnan voisi joutua maksamaan jälkikäteen ilman OYL:n nimenomaista säännöstäkin suoraan yleisten velvoiteoikeudellisten periaatteiden nojalla.

Kyseessä ei siis mielestämme voi olla vaihtoehtoinen reitti vaatia merkintähintamaksua. Olisi erikoista, jos OYL 9:12.2:n erityissäännöksen ohella merkitsijöiltä voisi vaatia merkintähintamaksua yleisin velvoiteoikeudellisin perustein, sillä OYL:ssa on omat säännökset puuttuvan merkintähinnan maksusta. OYL:n 9:12.2:n tarkka sanamuoto menettäisi merkityksensä, jos sen rinnalla olisi OYL:n yksityiskohtaisen säännöksen kumoava vaihtoehto vaatia merkintähinnan maksua. Tämä havainnollistui kilpailutapauksemme tilanteessa: jos tapauksessa OYL 9:12.2:n mukaisia säännöksiä osakeannin ja apporttiselvityksen sisällöstä olisi katsottu noudatettun, ei suoraan OYL:n nojalla olisi edellä esittämämme sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan merkitsijöiltä voinut vaatia merkintähintaa maksettavaksi. Jos kyseeseen olisi tullut myös edellä kuvaamamme yleinen velvoiteoikeudellinen reitti, olisi tilanteessa voitu päätyä päinvastaiseen tulokseen: tällöin olisi nimittäin voitu katsoa, ettei merkintähinnan maksu vastannut sovittua ja merkitsijät olisivat joutuneet mahdollisesti maksamaan merkintähinnan. Edellä kuvatun tulkinnan mukaan suoraan OYL 9:12.2:n mukaan näin ei voi käydä, sillä jos apporttiselvitys ja osakeanti on tehty OYL 9:12.2:n menettelysäännösten mukaan, ei osakkeiden merkitsijä voi joutua maksamaan merkintähintamaksua.

36 HE 109/2005 vp, s. 45–46.

37 Ks. Wilhelmsson – Koskelo – Sevón 2006, s. 10. Kauppalaki koskee myös oikeuksien luovutusta, esim. osakkeiden kauppaa. Samoin on todettu ratkaisussa KKO 2001:35, jossa KKO toteaa: ”Asiassa on kysymys osakkeiden kauppoihin perustuvasta maksamatonta kauppahintaa koskevasta riidasta, johon sovelletaan irtaimen kauppaa koskevia kauppalain säännöksiä”.

Osakkeiden merkitsijä ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen vastuutaho arvoltaan riittämättömän apporttiomaisuuden tilanteissa. OYL 22 luvun vahingonkorvausvastuusäännösten mukaan yhtiön hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja ja tilintarkastajat voivat myös joutua vahingonkorvausvastuuseen tapauksessa, jossa he ovat hyväksyneet apporttiomaisuudella tapahtuvan maksun eikä apporttiomaisuuden arvo vastaa osakkeiden merkintämaksua.

Osakeyhtiön johto voi joutua vahingonkorvausvastuuseen joko OYL 22:1.1:n mukaan johdon huolellisuusvelvoitteen rikkomisesta tai OYL 22:1.2:n mukaan muuten OYL:a rikkomalla yhtiölle aiheuttamastaan vahingosta. OYL 22:1.1:n mukaan siis jo se, että johto on toiminut OYL 1:8:n mukaisen yleisen huolellisuusvelvollisuuden vastaisesti, riittää synnyttämään vahingonkorvausvastuun yhtiötä kohtaan. Vastuu yhtiötä kohtaan voi siis syntyä mistä tahansa tuottamuksellisesta toiminnasta, minkä lisäksi OYL:n säännösten, kuten apporttisäännösten, rikkomista pidetään huolellisuusvelvollisuuden vastaisena toimintana.³⁸

Lisäksi johtoon kuuluva henkilö voi joutua vahingonkorvausvastuuseen OYL:n muita yksittäisiä säännöksiä rikkomalla OYL 22:1.2:n nojalla, eli johdon jäsen voi joutua myös suoraan OYL:n apporttia koskevien säännösten rikkomisen perusteella vahingonkorvausvastuuseen. Näin voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa omaisuudella ei ole ollut OYL 9:12.1:n edellyttämällä tavoin maksua vastaavaa taloudellista arvoa yhtiölle. Tällöin yhtiölle on oikeuskäytännössä katsottu aiheutuvan oman pääoman puuttumisesta vahinkoa, jonka korvaamisesta vastuuseen voivat joutua osakeyhtiön johtoon kuuluvat henkilöt.³⁹

OYL 22:1.3 sisältää lisäksi ns. tuottamusolettaman, jonka mukaan jos vahinko on aiheutettu rikkomalla OYL:a muulla tavalla kuin pelkästään rikkomalla 1 luvussa tarkoitettuja periaatteita, vahinko katsotaan aiheutetuksi huolimattomuudesta, jollei menettelystä vastuussa oleva osoita menetelleensä huolellisesti. Potentiaalisella vastuuvollisella on siis todistustaakka siitä, että hän on toiminut huolellisesti (ns. käännetty todistustaakka). Tämä tuottamusolettama lisää todennäköisyyttä siitä, että johdon jäsen voi joutua apporttisääntelyn vastaisesta toiminnastaan vahingonkorvausvastuuseen.

Lisäksi arvioitaessa hallituksen jäsenen ja toimitusjohtajan vastuuta on otettava huomioon OYL 9:14.3:n mukainen hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan vakuutus siitä, että osakkeiden antamisessa on noudatettu OYL:n säännöksiä. Antamalla vakuutuksen OYL:n säännösten noudattamisesta hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja ottavat siis nimenomaisesti vastuun siitä, että pantatuilla osakkeilla on ollut maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiön kannalta.

38 OYL 1:8 sisältää yleisen johdon huolellisuusvelvoitteen, jonka mukaan yhtiön johdon tulee huolellisesti toimien edistää yhtiön etua. Hallituksen esityksen 109/2005 mukaan riittävänä huolellisuutena voidaan yleensä pitää sitä, että ratkaisun taustaksi on hankittu tilanteen edellyttämä asianmukainen tieto, sen perusteella on tehty johdonmukainen päätös tai muu toimi eivätkä päätöksen tai muun toimen tekoon ole vaikuttaneet johdon jäsenten eturistiriidat.

39 Näin on arvioitu ratkaisussa KKO 2001:36.

Näin on arvioitu esimerkiksi ratkaisussa KKO 2001:36.

Kilpailutapauksessamme tuli myös pohdittavaksi, mikä merkitys tulee antaa ensinnäkin sille, että yhtiön tilintarkastaja on antanut OYL:n mukaisen todistuksen ja lausunnon apporttijärjestelystä, ja toiseksi sille, että yhtiön johto on saanut apporttijärjestelyyn ulkopuolista asiantuntija-apua. Yleistäen voitaneen todeta, että nämä seikat voivat lisätä vastuutahojen joukkoa, mutta harvoin kuitenkaan poistavat OYL:n vastaisesti toimineen hallituksen jäsenen vastuuta. Tilintarkastajan vastuuta säännellään nimenomaisen OYL 22:4:n viittaussäännöksen nojalla tilintarkastuslaissa (1141/2015, jäljempänä ”TTL”). TTL 10:9:n mukaan tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on TTL 1:1:ssä tarkoitettua tehtävää suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle. Sama koskee vahinkoa, joka tilintarkastuslakia tai OYL:a rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle.

Lisäksi muut asiantuntija-apua antaneet henkilöt voivat joutua vahingonkorvausvastuuseen sopimusperusteisen vahingonkorvausvastuun nojalla, jos he ovat antaneet apporttijärjestelyyn liittyviä virheellisiä neuvoja.⁴⁰ Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on katsottu, ettei asiantuntijapalvelun tarjoaja yleensä voi tyytyä tehtäviensä kapea-alaiseen tulkitsemiseen, vaan hänellä on velvollisuus ainakin huomauttaa asiakasta sellaisista toimeksiantoon liittyvistä kysymyksistä, joihin voi liittyä riskejä niiden jäädessä selvittämättä. Oikeuskäytännössä on myös puollettu asiantuntijan velvoitteita laajentavaa tulkintaa.⁴¹

Hallituksella on katsottu olevan oikeus pääsääntöisesti luottaa asiantuntijan kantaan sellaisessa asiassa, jossa hallituksella itsellään ei ole riittävää osaamista.⁴² Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että hallituksen jäsenten omalla tietoisuudella yhtiön menettelystä on enemmän painoarvoa kuin neuvonantajien käsityksillä eikä ulkoisen asiantuntijan käyttäminen vähennä johdon vastuuta tilanteessa, jossa apporttiomaisuuden arvo ei olekaan vastannut osakkeiden merkintämaksua esimerkiksi juuri panttauksen vuoksi.⁴³ Asiantuntijan käytöllä ei ole oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan vastuusta vapauttavaa vaikutusta etenkin, jos tietojen toimittaminen asiantuntijalle on ollut puutteellista hallituksen tai toimitusjohtajan tuottamukseksi luettavalla tavalla.⁴⁴

3.2 Normin suojatarkoitusta koskevan opin vaikutus vahingonkorvausvastuun arviointiin

Yhtiöoikeudellista vastuuta arvioitaessa on otettava huomioon myös normin suojatarkoitusta

40 Norros 2008, s. 639 sekä Hemmo – Hoppu 2014, luku 16 Asiantuntijapalvelujen tarjoaminen – Asiantuntijan velvoitteiden sisältö – Korkea vaatimustaso.

41 Asiantuntijan velvollisuuksia on tulkittu laajasti ratkaisussa KKO 1999:19, 1999:80 ja 2001:128.

42 Savela 2015, s. 50, sekä af Sandeberg, 2001, s. 312.

43 Helsingin HO 29.1.2013 S 11/2868.

44 Savela 2015, s. 50.

koskeva oppi.⁴⁵ Normin suojatarkoitusta koskevan opin mukaan vahingonkorvausvastuu voi poistua, jos vahinko ei ole rikutun normin suojatarkoituksen piirissä. Kyseisen opin mukaan normin, jota rikkomalla vahinko on aiheutettu, on siis oltava tarkoitettu suojaamaan välittömästi sitä tahoa, jonka kärsimästä vahingosta on kysymys.

Hallituksen esityksen HE 109/2005 mukaan apporttisääntelyn tarkoituksena on suojata osakkeenomistajia ja velkojia. Hallituksen esityksen sanamuodon mukaan apporttisääntelyn ei siis tule suojata itse yhtiötä tilanteessa, jossa osakkeenomistajille tai velkojille ei ole aiheutunut vahinkoa.⁴⁶ Näin vahingonkorvausta voisivat vaatia ainoastaan osakkeenomistajat tai velkojat. Tosin tällainen käsitys on vain hallituksen esityksestä suoraan johdettu muodollinen näkemys, joka ei välttämättä vastaa käytännössä tarkoituksenmukaista vahingonkorvausvastuun arviointia.

Jos pantattujen osakkeiden arvo ei ole vastannut merkintähintaa, voivat yhtiön sellaiset osakkeenomistajat kärsiä vahinkoa, jotka eivät ole osallistuneet osakeantiin. Heidän osakeomistuksensa nimittäin laimentuu, kuten edellä on esitetty. Ratkaisua KKO 2001:36 onkin perusteltu muun muassa sillä, että apporttijärjestelystä on voinut aiheutua vahinkoa muille kuin osakeantiin osallistuville osakkeenomistajille.

Oma kysymyksensä on se, milloin itse yhtiön voidaan katsoa kärsineen vahinkoa pantattujen osakkeiden arvon puutteellisuudesta. Itse yhtiöhän ei sinänsä menetä mitään varallisuuspitoista etuutta laskiessaan liikkeelle osakkeitaan. Näin ollen voitaneen katsoa, ettei itse yhtiölle aiheudu vahinkoa, jos pantattujen osakkeiden arvo ei vastaa merkintähintamaksua. Toisaalta, jos osakkeiden maksuna on luvattu tietyn arvoista omaisuutta, ei ole yhdentekevää yhtiön kannalta, jos yhtiölle tuleva omaisuus ei vastaakaan luvattua arvoa. Yhtiö edustaa tosin myös välillisesti osakkeenomistajien etua, jolloin ehkä osakkeenomistajien kärsimä vahinko voitaisiin samastaa yhtiön kärsimään vahinkoon. Tällöin yhtiö voisi ajaa vahingonkorvauskannetta tilanteessa, jossa osakkeenomistajat ovat kärsineet vahinkoa.

On myös huomattava, ettei yhtiö, tai esimerkiksi yhtiön konkurssipesä, voi hakea korvausta yksittäisten velkojien kärsimästä vahingosta. Korvausta voi vaatia ainoastaan taho, jota normi suojaaa ja joka on kärsinyt itse vahinkoa. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2012:65 katsottiin, ettei yhtiön konkurssipesällä ollut oikeutta saada vahingonkorvausta, kun hallituksen jäsenen laiminlyönti koski yhtiön yksittäisten velkojien eduksi säädettyä velvollisuutta. Tapauksessa katsottiin, ettei laiminlyönnistä siksi aiheutunut yhtiöön nähden korvattavaa vahinkoa.

45 Savela 2015, s. 312. Savela on katsonut normin suojatarkoitusta koskevan opin soveltuvan myös yhtiöoikeudelliseen vahingonkorvausvastuuseen.

46 Ks. HE 109/2005, s. 46. Vastaavasti on todettu oikeuskirjallisuudessa: Mähönen – Villa 2014, s. 313–314, sekä Immonen et al. 2014, s. 39–41.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Apporttiomaisuutena on siis mahdollista käyttää pantattua omaisuutta, mutta tällöin tulee olla erityisen huolellinen. Suomen lainsäädäntö ja oikeuskirjallisuus jättävät tällaisiin apporttijärjestelyihin liittyvät kysymykset monilta osin auki, eikä järjestelyn toteuttamisesta ole annettavissa yksiselitteisiä vastauksia.

Kokoavasti voidaan todeta, että käytettäessä pantattuna olevaa omaisuutta apporttina on oltava varma siitä, että apporttiomaisuudella on osakkeiden merkintähintaa vastaava ylivakuusarvo ja että pantinhaltijalle toimitetaan siirtoilmoitus, jonka avulla yhtiö saa suojaa muiden velkojien vaatimuksilta. Lisäksi menettelyssä on noudatettava tarkasti OYL:n apporttisäännöksiä, erityisesti OYL 9:12:n vaatimuksia osakeantipäätöksen ja apporttiselvityksen sisällöstä. Osakeantipäätöksessä tulisi mainita apporttiomaisuudella maksamisesta. Apporttiselvityksessä tulisi yksilöidä apporttiomaisuus ja sillä maksettava maksu riittävän yksityiskohtaisesti sekä mainita omaisuuden arvostamiseen vaikuttavat seikat ja omaisuuden arvostamisessa käytetyt menetelmät. Tällöin osakkeenomistajat ja velkojat saavat riittävästi tietoa arvioidakseen apporttijärjestelyn sisältöä.

Apporttiomaisuutena käytettävien osakkeiden arvostamisessa olisi suositeltavaa käyttää eri arvostusmenetelmiin perustuvaa kokonaisharkintaa. Suositeltavia arvostusmenetelmiä ovat erityisesti markkinahintainen arvostus ja niissä tilanteissa, joissa markkinahintaa ei voida luotettavalla tavalla määrittää, tuottooperusteinen arvostus. Joissain tilanteissa myös nettosubstanssiarvostus voidaan ottaa huomioon apporttiomaisuutta arvostettaessa.

Mikäli apporttijärjestelyssä ei noudateta OYL:n vaatimuksia, voi järjestelystä vastuussa oleville aiheutua ankaria seuraamuksia. Apporttisääntelyn tarkoituksena on suojata velkojia, apporttijärjestelyyn osallistumattomia osakkeenomistajia ja taata pääoman pysyvyyden periaatteen toteutuminen osakeyhtiössä. Sillä, keiden etua kussakin apporttijärjestelyssä on loukattu, on myös vaikutusta siihen, kuka voi saada vahingonkorvausta järjestelyn perusteella. Puuttuvan merkintähinnan voivat joutua ensi sijassa maksamaan osakkeiden merkitsijät, minkä lisäksi vahingonkorvausvastuuseen voivat joutua hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, tilintarkastaja tai järjestelyssä neuvonut asiantuntija. Vastuuta apporttijärjestelyn virheellisyydestä on oikeuskäytännössä arvioitu suhteellisen ankarasti, mistä johtuen apporttisääntelyn noudattaminen tulisi aina varmistaa erityisen huolellisesti.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Af Sandeberg, Catarina: Prospektansvaret – caveat emptor eller caveat venditor. Iustus, Uppsala 2001. (af Sandeberg 2001)

Glantz, Kai: Korkeimman oikeuden ratkaisusta 2001:36. Lakimies 8/2001 s. 1319–1321. (Glantz 2001)

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari.: Sopimusoikeus. Talentum, Helsinki 2014. Verkkojulkaisu, 6.9.2016 päivitetty versio. (Hemmo – Hoppu 2014)

Horsmanheimo, Pasi – Steiner, Maj-Lis: Tilintarkastus – Asiakkaan opas. 3 painos. Sanoma Pro Oy, Juva 2009. (Horsmanheimo – Steiner 2009)

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo: Osakeyhtiön pääoman hallinta. 2. uud. painos. Talentum, Helsinki 2014. (Immonen et al. 2014)

Kyläkallio, Juhani – Kyläkallio, Kalle – Iiro, Olli: Osakeyhtiö I. Edita, Porvoo 2012. (Kyläkallio et al. 2012a)

Kyläkallio, Juhani – Kyläkallio, Kalle – Iiro, Olli: Osakeyhtiö II. Edita, Porvoo 2012. (Kyläkallio et al. 2012b)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I. Pääomarakenne ja rahoitus. 3. painos. Talentum, Helsinki 2015. (Mähönen – Villa 2015)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II. Pääomarakenne ja rahoitus. 3. uud. painos. Talentum, Helsinki 2014. (Mähönen – Villa 2014)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö III. Corporate Governance. 2. uud. painos. Talentum, Helsinki 2010. (Mähönen – Villa 2010)

Norros, Olli: Vahingonkorvaus asiantuntijapalveluissa. Lakimies 4/2008, s. 639. (Norros 2008)

Pönkä, Ville: Osakkeen lunastaminen. Talentum, Helsinki 2015. (Pönkä 2015)

Savela, Ari: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 3. uud. painos. Talentum, Helsinki 2015. (Savela 2015)

Savolainen, Hanna: Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa I: Arvokäsitteiden merkityksestä. Edilex 2014/19. (Savolainen 2014a)

Savolainen, Hanna: Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa II: Arvon määrittämisessä käytettävistä menetelmistä. Edilex 2014/26. (Savolainen 2014b)

Savolainen, Hanna: OYL 18:7 mukaisen käyvän hinnan määrittäminen noteeraamattomissa yhtiöissä. Edilex 2016/33. (Savolainen 2016)

Savolainen, Hanna – Saastamoinen, Jani: OYL 18:7:n mukainen käypä hinta

– tilastollinen analyysi noteeraamattomien yhtiöiden vähemmistöosakkeiden lunastushinnan määräytymisestä. Lakimies 2/2016, s. 245–268. (Savolainen – Saastamoinen 2016)

Wilhelmsson, Thomas – Koskelo, Pauliine – Sevón, Leif: Kauppalain pääkohdat. 5. uud. painos. Talentum, Helsinki 2006. (Wilhelmsson – Koskelo – Sevón 2006)

Villa, Seppo: Oikeustapauskommentti tapauksesta KKO 2001:36. Lakimies 2001/5, s. 898–899. (Villa 2001)

Virallislähteet

Hallituksen esitys 109/2005 Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi. (HE 109/2005)

Oikeuskäytäntö

KKO 1991:25

KKO 1999:19

KKO 1999:80

KKO 2001:35

KKO 2001:36

KKO 2001:128

KKO 2010:91

KKO 2012:65

Helsingin HO 29.1.2013 S 11/2868.

Muut

ELSA Finlandin oikeustapauskilpailun kilpailutapaus vuodelta 2015–2016. Kilpailutapaus on luettavissa osoitteesta elsafinland.fi/oikeustapauskilpailu/.